

God Jul Gott Nytt År 2013!

Museiföreningens styrelse tackar alla som på något sätt gynnat verksamheten 2012. Vi ser fram emot ett fortsatt gott samarbete 2013!

Kvarkens båtmuseum 2.12. 2012. Längst t.v. LEADER-projektets byggnadsdelar: den varma samlingsalen och köket under tak och de färdiga grunderna under presenningar. Se sidan 3!

Ordförandens spalt

Nybygget vid Kvarkens båtmuseum är så gott som färdigt. Redan i skrivande stund, i medlet av november, ser man att det blir mycket lyckat och kommer att motsvara våra förväntningar när det tas i bruk. Tack vare stor finansiell hjälp genom ett **Leader-projekt** från **Aktion Österbotten**, i praktiken hälften av byggkostnaderna, kunde vi förverkliga våra drömmar. Dessutom har **Svenska Kulturfonden** gett oss ett generöst bidrag för att täcka den egna finansieringsdelen. **Aktiestiftelsen i Malax** och **Aktiestiftelsen i Vasa** samt **William Thurings stiftelse** har också gett bidrag för att finansiera nybygget.

Nu har vi tillgång till ett utrymme, som kan hållas varmt, vilket gör det möjligt att ordna verksamhet också under vår- och höstmånaderna, ja till och med vintertid om behov finns – och våra finanser medger detta.

Vi kan gott säga att Malax museiförening denna sommar har gjort en storsatsning på båtmuseet. Det nya huset ger oss många möjligheter att ytterligare utöka verksamheten vid Kvarkens båtmuseum.

Nybygget presenteras i ord och bild på annan plats i denna tidning.

Men en förening består inte enbart av byggnader, de må sedan vara hur fina och ståtliga som helst. Verksamheten i Malax museiförening kan fortgå och utvecklas tack vare en kunnig och intresserad skara av människor. Vi har tack och lov en engagerad styrelse och ett talkogång, som troget ställer upp och jobbar på med alla de otaliga arbetsuppgifter som finns.

Våra museer öppnades officiellt i veckan efter midsommar och stängdes andra veckan i augusti. Men långt innan den officiella öppningen hade vi besök av en massa grupper från olika håll, både från när och fjärran. Det goda med besöksgrupperna är att vi får förhandsanmälningar om besöket och kan ordna arrangemangen med hjälp av frivilliga inom styrelsen och talkogänget.

Under våra officiella öppethållningstider finns guiderna på plats och kan ta hand om besökare. I sommar har vi kunnat notera en markant ökning av antalet sporadiska besökare

speciellt vid båtmuseet. De guider, som varit anställda har utöver guidningsuppgifterna hjälpt till med katalogiseringen av våra föremål.

Vi har under ett par års tid varit med i ett digitaliseringsprojekt, som syftar till att alla föremål skall finnas samlade och beskrivna i en databas. Inom projektet har vi samarbetat med andra österbottniska museer. Projektet har kommit bra i gång, men ännu återstår en hel del arbete innan allmänheten kan börja njuta frukterna av våra ansträngningar.

I dessa tider när allting skall kunna laddas ned från cyberspace har vi också satsat en hel del på att utveckla föreningens hemsida och framför allt – hålla den uppdaterad. Vi kan ha olika åsikter om hur viktigt detta är för museiföreningar. Att vår kundgrupp kanske inte är datoriserad eller har för vana att söka information från nätet. Men inom vår styrelse är vi definitivt av den åsikten att vår hemsida är viktig i dag.

Hur viktiga dessa Hovan nämnda mänskliga resurser är fick vi en påminnelse om i somras när vår mångårige vice ordförande **Karl Gustaf Dahlsten** (f.1941) gick bort. Han har efterlämnat ett stort tomrum i den aktiva kretsen i arbetet inom föreningen. Vi saknar honom och påminns ständigt om hans arbetsinsatser i olika sammanhang. Hans minne finns emellertid bevarat hos oss och vi kommer alltid att minnas honom för hans ljusa och positiva livssyn.

Sommarens verksamhet har i stort förlöpt enligt tidigare modell med olika evenemang på föreningens verksamhetspunkter.

På **Båtens dag** i juni vid Kvarkens båtmuseum höll **Herbert Lindén** ett intressant föredrag om passagerarbåtstrafiken i våra trakter. Båtens dag var välbesökt och föredragshållaren lockade tydligen också åhörare från flera olika orter längs den österbottniska kusten.

Hembygdsgagen på Brinken i juli lockade också en stor mängd besökare. Man kan känna

igen en stor del av besökarna, vilka återkommer år efter år. Tydligen har man ett behov av att samlas och träffa vänner och bekanta, vilka till en del också kan komma långväga ifrån. **Bertel Nygård** höll ett intressant föredrag om våra byar i förvandling. **Malax Lions Club** utsåg pensionerade kyrkoherden **Leif Snellman** till årets "Storjetar".

Säsongen på Brinken avslutades med **Blommornas dag** i medlet av augusti.

Europas byggnadsarvsdag hölls i september vid Åminne folkpark. **Viktor Liljekvist**, **Lars Göran Sperring** och **Mikko Ollikainen** berättade om sina minnen och visioner från de år, som gått respektive det som planeras för framtiden i Åminne.

Orregårdens trädgård har kunnat hållas i toppenskick tack vare **Maggan Lindholms** arbetsinsatser. Trädgården besöks flitigt av personer, som kommer enbart för att njuta av blommorna och miljön runt Orregården.

Ännu ett verksamhetsår är snart till ända och vi står inför nya utmaningar när det våras nästa gång. Planeringen inför det nya året är i full gång. På vår hemsida och i *Aanacko* kan du få information om när våra tillställningar hålls nästa sommar. Jag tackar alla de som varit aktiva inom föreningen ännu en gång och tillönskar alla föreningens medlemmar en **God Jul och Ett Gott Nytt År**.

Gustav Smulter

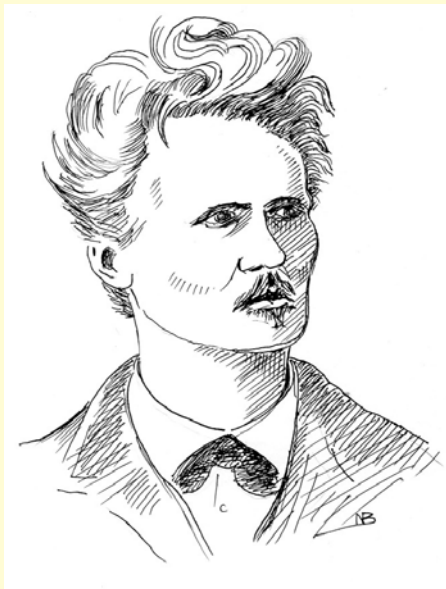

Jullykta och -gran vid Brinkens museum 2009 – tändes då av Karl-Gustaf Dahlsten.

För 100 sedan

Andra hälften av 1912 började flödet av Anyheter och kannstöperier rörande *Titanic*-katastrofen mattas av. Ifråga om sorgligheter skrevs och talades det nu mera om årets store

August Strindberg (1849–1912), här porträtterad av Malaxläraren Nils Bonn, som bland mycket annat också var skicklig tecknare.

döde, dvs. **August Strindberg**. Han hade avlidit den 14 maj, f.ö. samma dag som danske kungen **Fredrik VIII** hittades död i Hamburg. Kungen hade dött ensam under litet gåtfulla om inte rentav suspekta omständigheter, och hans sista ord känner ingen till. Strindberg dog efter en tids sjukdom i sitt hem i Stockholm, och det sista han, med bibeln tryckt mot bröstet, skulle ha yttrat var: "Nu är allt personligt utplånadt". Flera tiotalstusen personer följde begravningskortegen när författaren några dagar senare jordfästes.

Sommarens stora mediahändelse, så mycket "media" som det nu fanns på den tiden, var kanske ändå Stockholmsolympiaden i juni-juli. Där slog Finland igenom som idrottsnation med en fjärdeplats i totalsammandraget. **Hannes Kolehmainen** "löpste in Finland på världskar-tan" med sina tre långdistansguld, och spjutkast-

ningen profilerades som nationalgren genom en finländsk trippelseger i spjutkastning med båda händerna. Finland fick tävla med en egen trupp som vid öppningsdefiladen skulle tåga hack i häl efter de ryska idrottarna, men finländarna bromsade demonstrativt sitt marscherande så att en ordentlig lucka mellan grupperna bildades. Finland måste kämpa under rysk fana, och små tillägsskyltar eller -vimplar användes vid behov som mera exakt nationsmarkering. När Finland slagit Ryssland i en fotbollsmatch var det alltså egentligen förlorarens flagga som hissades, dock kompletterad av en skylt med upplysningen: "Finland segrade".

* * *

Störst inrikespolitisk aktualitet i Finland hade alltså förryskningen av lots- och fyrväsendet. Man hade alltmer börjat rikta uppmärksamhet mot hur all möjlig sjöfart och sjösäkerhet blev lidande genom den ibland klena kompetensen och arbetsmoralen hos den massrekryterade ryska lots- och fyrpersonal som skulle ersätta den stora mängd finländska tjänsteinnehavare som avgått i protest. Nästan dagliga inslag i Vasatidningarna är notiser rubricerade "Lotsverkets förfall", "Utländska far-tyg signalera förgäves efter lotshjälp", "Ryska lotsar körde åter båt på grund", o. likn. Tonen är ofta upprörd, men ännu oftare respektlös och spefull till den grad att man närmar sig vad vi numera kallar "hets mot folkgrupp". För att bara ta ett enda exempel från Vasabladet 8.8. 1912:

De ryska lotsarna på Tankar hafva ännu icke gittat visa sin öfverlägsenhet vare sig i lotsning eller utsättning af prickar. Såsom tidigare nämnts, anlände senaste torsdag pr järnväg en vagnslast remmare, men man har ännu icke aktat nödigt att ens aflasta vagnen . . . "Lotsarna" själfva ligga ute på Tankar och må tjockt, och ibland komma de in till staden för att roa sig litet. De sägas hafva erhållit ett par veckors frist för att — lära sig segla. De ha för 200 mk köpt sig ett gammalt, trasigt båtskrälle, hvars värde beräknas till högst 50 mk. Härom dagen voro några af dem ute för att öfva sig i båtens manövrering, och det var en lust att se därpå, det gick på eget vis . . . Stormasten ställdes på fockmastens plats och tvärtom, seglen voro illa uppspiade och allt gjordes bakvänt. Och åskådarna skrottade.

Men hvem skall våga anförtro lif och gods åt slika lotsar!

Gärna refererade man också hur ohysade eller berusade rysslotsar skämt ut sig offentligt, och

I Stockholmsolympiadens 5000-meterslopp tog fransmannen Bouin till alla krafter och dessutom litet tjuvknep för att hålla Hannes Kolehmainen bakom sig, men finländaren spurtade ohjälpligt förbi på upploppet och vann ett av sina tre långdistansguld.

Telefonmeddelanden från bufvudstaden.

LANDTDAGENS PETITION OM INSTÄLLANDET AF LOTSVERKETS FÖRRYSKNING.

Lämnas utan afseende.

Lotsverkets förfall.

Allt olidligare förhållanden.

Ju längre hösten skrider fram-åt, ju sämre beställt blir det med det förryskade lotsverkets förmå-

Till det förryskade lots- verkets meritlista.

Svensk ångare tvungen att rida ut den senaste stormen i öppen sjö, sedan den förgäfvades signalerat efter lots innan stormen utbröt.

I tisdags i förra veckan, dagen innan den svåra stormen utbröt,

Det ryska lotsverket,

Förkomna pensionsansökningar.

Huru stor oredan f. n. är på det ämbetsverk, som kallas lotsstyre-else, illustreras bl. a. däraf att flere f. d. lotsars pensionsansökningar förkommit. F. d. lotsar som varit

Den finska lotsfrågan i tvska pressen.

Hbl:s korrespondent i Berlin skrifver den 14 december:

Under rubriken »Lotskalamite-ten i de finska farvattnen» skrif-ver en tysk tidning följande:

Kort före öppnandet af årets sjöfart ockuperades som bekant den finska lotsförvaltningen af

Afsked på grund af angif- velse af rysk lotstjänsteman

Genom meddelande från tull- styrelsen har extarordinarie kon- torsskrifvaren vid Ekenäs tull- kammare, kornetten Gösta Lund- enius afskedats från sin befatt-

Förryskningen av det finländska lots- och fyrverket våren 1912 väckte kraftiga protester och vållade stora olägenheter, som året ut mest varje dag upp- märksammades i tidningarna.

naturligtvis rapporterades utländska instansers oro eller irritation inför de problem som de illa genomförda nyordningarna vållade isynnerhet för handelssjöfarten.

* * *

I Malax verkar år 1912 ha avslutats utan märkvärdigare händelser som skulle ha satt spår i regionalpressen eller kommunalprotokollet. Majoriteten av i Vasatidningarna omnämnda Malaxbor torde ha varit prisvinnare i fiskeriförbundets höstexpo i Vasa i september, där åter en gång särskilt **Karl Malmberg** placerade sig väl som ensamsegrare i kategorin ”inkokt sik”, och med delade första-tredjeplaceringar i tre olika strömmingsklasser. ”Bagar-Karls” håg till sjöliv och fiske hade nog sedan ett bra tag börjat konkurrera hårt med hans håg för bageribestyren, men han anges i alla fall ännu som ”bagare” i den kommunalstämmoparagraf där han uppräknas bland dem som utsetts att biträda i taxeringsfrågor.

Kommunfäderna – några kommunmödrar nämns aldrig denna tid – främjade f.ö. samhällsservicen genom att förbereda inrättandet av kommunalhemmets sinnessjukavdelning, och med **Johannes Hallvar** som lärare startades den länge planerade folkskolan i Långåminne, där det bestämdes att även närboende Solfbarn kunde tas emot.

Hösten 1912 inleddes folkskolundervisning i Långåminne. Fotot visar det 1916 invigda skolhuset, här fotograferat av Holger Gullholm 1939.

Kanske var det för att Vasapolisen haft en del problem med olika fridstörare och våldverkare, som **kronolänsman Kvist** i slutet av 1912 i en skrivelse bad också Malax kommuns styrande besluta huruvida lokalt förbud borde införas mot bärande av skjut- och huggvapen vid offentliga tillfällen och större folksamlingar. Kommunalstämmans utlåtande i saken vid mötet 23.12. ligger i linje med frid på jordenstämningarna på julens tröskel, men återspeglar väl också mera bestående frid i Malax-förhållanden under det aktuella tidevarvet: ”då i denna kommun aldrig inträffat störande uppträdande vid offentliga tillfällen och folksamlingar, så anser stämman onödigt fatta beslut i det syfte skrivelsen omnämner”.

Leif Finnäs

Yttermalax skola premierades som en av fem inbördes orankade vinnare för sin film *Gröngölingen*

lever igen, inspelad i Kvarkens båtmuseum. I den internationella naturfilmfestivalen i Vasa i höst tävlade 105 bidrag i samma klass. **Grattis!**

Kvarkens båtmuseum – kunskapscenter för båtkultur

Et Leader-projekt, **Kvarkens båtmuseum – kunskapscenter för båtkultur**, förverkligas som bäst vid båtmuseet.

Projektet, som redan är på slutrakan, omfattar byggande av varma utrymmen för en samlingssal, ett tidsenligt kök och ett inva-anpassat WC, terrass och gångbrygga till museiområdets innerplan samt grunden för två kalla utställningshallar och deras mellangång.

Byggprojektet, som beretts av museiföreningen i samråd med **Aktion Österbotten r.f.**, godkändes 29.2.2012 av **ELY-centralen i Österbotten**. Projektiden är 1.3.2012–31.12.2013.

Efter en offertrunda gavs byggandet på entreprenad till **byggnadsfirma Ove Lindberg**, Malax. Byggplatsen utpålades den 14 juni, och grundernas omfattande grävnings- och byggarbeten var klara redan den 2 augusti. Grunden för den varma byggnadsdelen pålades.

Under hösten har huskroppen för de varma utrymmena (samlingssal, kök och WC) uppförts och inredningen torde vara klar runt årsskiftet, enligt planerad tidtabell. På hemsidan <http://museum.malax.fi/index.html> finns en bildserie hur bygget har fortskridit.

EU, staten och Malax kommun (offentlig finansiering) står för 50% av byggkostnaderna. Den andra hälften (privat finansiering) betalas av Svenska kulturfonden, Aktiastiftelsen i Malax, William Thuring's stiftelse, Aktiastiftelsen i Vasa och Malax museiförening.

Under de närmaste åren (före utgången av 2016 enl. ELY-centralens beslut) kommer museiföreningen att uppföra de kalla utställningshallarna, vars grunder redan är klara. I bästa fall kan hallbygget komma igång redan 2013.

Från grävning till färdig grund: 19 juni–2 augusti.

Varm samlingssal, kök och WC, 2 december.

Vad uppnår vi, vilka möjligheter ger projektet? Jo, bygget ger förutsättningar för att:

- 1) utveckla museet till ett modernt kunskapscenter för båtkultur
- 2) hålla kurser, seminarier och föredrag kring båt, fiske, säljakt, flottning och skärgårdsliv
- 3) utveckla samarbete med andra föreningar och sammanslutningar
- 4) förbättra utställningsmöjligheterna
- 5) förlänga båtmuseets publika säsong
- 6) förbättra servicen för besökare
- 7) öka antalet besökare och därigenom båtmuseets inkomster.

Kvarkens båtmuseum är i dag Finlands största båtmuseum för bruksbåtar, 92 båtar finns nu i samlingarna. Som framgår ovan tar museet inte bara emot båtar utan även föremål och information om fiske, säljakt, flottning och skärgårdsliv i Österbotten. Kort sagt: det mesta som anknyter till maritim kultur.

Museet har utvecklats positivt under många år, besökantalet har fördubblats och donationer fås rikligt. Nybygget stärker denna trend, samtidigt som det både inspirerar till ny verksamhet, men också till ansvar och förpliktelser gentemot finansörer, donatorer och besökare.

Göran Strömfors

Julseder i Malax i slutet av 1800-talet

enligt Leonard Svedberg (1886–1986)

Minnen nedtecknade 1978 i Tacoma, Wash. U.S.A. av systerdottern **Linnea Riska**.

LEONARDS BARNDOMSHEM var ett relativt stort hus i Mattlar, Yttermalax, ägt och bebott av fadern gelbgjutare Matts Svedberg d.y., modern Beata Lovisa och tio barn (sju flickor och tre pojkar). Huset brann tyvärr år 1903.

Köket låg i mitten och var försett med en stor ugn, en hörnspis och även en hållspis som eldades genom en lucka. En stor kammare låg på var sida om köket och på vinden fanns två boningsrum. Förutom gjuteri bedrev familjen ett jordbruk och hade boskap för eget behov.

EFTER FULLBORDADE HÖSTARBETEN utomhus följde förberedelserna för julen. Man bryggde, bakade (Malax sötsurbröd bl.a.), tvättade och städade. Det omålade köksgolvet skurades med sand. Rena trasmatror lades på golven och mellan mattorna enriskvistar i ränder. På Leonards mors tid (född 1850) lade man halm på golvet till jul, men den seden förekom inte mera under Leonards barndom.

PÅ JULAFTONEN togs en stor gran in. Den stod stadigt i ett träkors mitt på golvet i rummet mot landsvägen. Den skulle synas även utåt. Leonards far var mästare i att klä julgranen. Han anskaffade material från Vasa, dit han rätt ofta hade ärende i affärer med Wolffs skeppsrederi samt Hartmans och Laxells järnhandlar. I Vasa köpte han julgranskonfekt i blankt papper med fransar och ganska stora sockerbollar som hängdes i granen med svart tråd, samt silkespapper. Av detta tunna papper klippte man till ”slöjor”, stjärnor och rosor. Slöjorna gjordes alltid av vitt papper, limmades i långa band och virades runt granen. Av olikfärgade papper klipptes tre eller fyra taggiga stjärnor av olika storlek som placerades på varandra med den största stjärnan underst och den minsta överst. De syddes ihop i mitten och hängdes upp med tråden. Rosorna gjordes av hopvikt silkespapper klippt i uddar, vilka böjdes med saxen så att den färdiga rosen, hopsurrad vid basen, såg mycket naturlig ut. De granna rosorna fästes i grenarna.

Julljusen köptes i Vasa. De bands fast i grenarna i en ring kring stammen på samma höjd. I fönstret mot vägen ställdes ljus som brann på jul- och nyårsmorgnarna, då folket färdades till kyrkan. Man åkte i ”tjibika” (släde), ofta fint målad, eller i enklare träskrinor allt efter råd och lägenhet. Bjällerklängen hördes vida omkring. Då brann också facklor fästa i gårdsgården eller nedstuckna i en drivna vid vägen. De var gjorda av torr spjälkt ved varv på varv och flera alnar långa.

Julgävor i nutida mening förekom inte, men man kunde överraska en god vän med en klapp, t.ex. en ”gottagubbe” av vetebröd. Då bankade man på dörren, öppnade hastigt, ropade ett namn, kastade in gåvan och försvann fort för att ej bli upptäckt.

När allt var färdigt för julaftonsmåltiden, som bestod av lutfisk och gröt, tog far upp sång-

en: *Och nu är det jul i min älskade Nord...* Hela den mycket sångbegåvade familjen stämde in i stämmor. (Leonard själv sjöng redan som 12-åring i Malax Sångkör.) Mor tyckte om att sjunga psalmer som far ackompanjerade på fiol.

PÅ JULMORGONEN gick mor upp tidigt, satte eld i ugnen och hade att stanna hemma från kyrkan för att ha maten färdig tills de andra kom hem. Från Svedbergs, som låg ungefär 1/2 km från kyrkan, vandrade man till fots till julottan. Kyrkan strålade av tända ljus. (Av fem ljuskronor är de tre mittersta och samtidigt största samt ljusstakarna på altaret och predikstolen gjutna i Svedbergs gjuteri.) Julottan räckte från kl 6 till kl 10. Två präster predikade varsin timme och det var kallt i kyrkan så att ångan stod ur näsa och mun när man sjöng.

Efter julottan väntade årets bästa måltid. Någoting smakligare än steken med skalad potatis, som baddat färdigt i långpannan i stora ugnen, kan Leonard Svedberg inte minnas.

Kommentar av Sven Riska:

Även Leonards syster **Anna Sofia Bonn** (1879–1963) i Puyallup kom ihåg sin barndoms jular i ett brev 6.2.1956 till systern Johanna Svedberg (1874–1967) i Malax:

”... Linnea skrev hur roligt ni hade om julen just tänk att de har eläcktris jus nu i julgranar både ute ock inne ock i kyrkan värme och jus jag mins när vi var barn hur kalt det var i kyrkan man roligt hade vi ändå när man hade risgrynsgröt ock kött å påtates i den stora tegelugnen å vad det smaka godt ...”

Några rättelser av Sven Riska till artikeln *Amerika-emigranterna Svedberg* i Välling-klockan 1/2012, enligt vad som framgår av senare hittade brev:

– Hilda blev 80 år och levde alltså till c. 1950. Anna-Sofia dog 1963, Mathilda dog c. 1964.

Leonard Svedberg, ca 1905, i Tacoma

Två julkort. Så här såg de ut för hundra år sedan. Kortet t.h. är avsänt 1910 och tryckt i Tyskland liksom många julkort den tiden.

Skannade för museiföreningen från Sven Risikas originalkort.

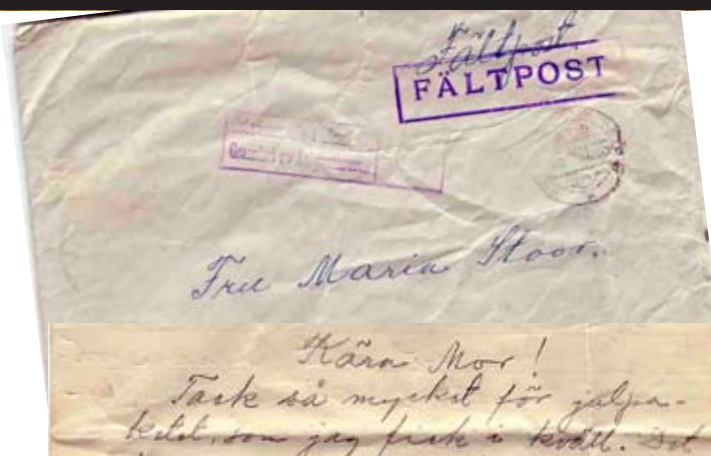

Malax kyrka

Mor Maria

Jul vid fronten 1939

Karelen 18/XII-39.

Kära Mor!

Tack så mycket för julpaketet, som jag fick i kväll. Det kom nästan överraskande, ty det är ju några dagar till jul ännu. Nog är det trots allt trevligt att få något hemifrån nu och då. Men ni skrev icke en rad och sände med paketet så jag ens vet när ni sänt det och hur ni mår.

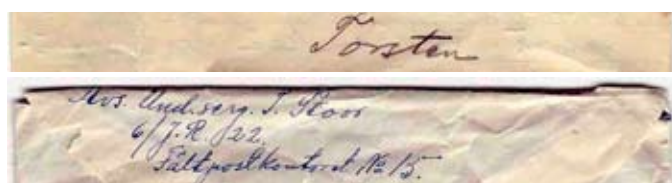
Här arbetar vi sju dagar i veckan, så vi blandar t.o.m. bort oss på dagarna ibland. Det har i flera veckors tid varit mulet och dimmigt här nere. I dag har det varit klarare väder och strax voro ryska flygare i farten. Vi besköto dem kraftigt, men på vårt avsnitt fick vi icke ned någon. Det är icke heller vår uppgift precis.

I kväll fick vi hit till vårt kompani en hel massa julkappar, som lär ha sänts av martorna i Malax. Där var alla möjliga saker, som kommer väl till pass åt pojkarna.

I dag har vår pluton flyttat en halv km. Vi bor nu i en präktig gård men vi har förstås icke rum att sova i sängar utan direkt på golvet. Vi äro också vana därmed så att om vi lade oss i en säng skulle det väl gå som en av våra chefer berättade: att största olägenheten då han en gång hade permission från fronten att han icke kunde sova i de mjuka sängarna.

Jag vet icke om detta brev hinner fram till jul, men jag får i alla fall tillönska er alla där hemma en fridfull jul.

Torsten

Brev från fronten 1939

Under krigsåren 1939–1944 skickades otaliga brev och paket från anhöriga till alla dem som var ute i kriget. Marthaföreningarna och ungdomsföreningarna i Malax var också flitiga avsändare av paket och hälsningar till ortens soldater.

Den 10 december 1939 iordningställde exempelvis Yttermalax Marthaförening 55 paket innehållande strumpor, vantar, halsdukar, tobak, pastiller, brevpapper och kuvert, 8 stycken Nya testamenten, jultidningar, tvål och andra nödvändiga saker.

Det var högtidsstunder i korsur och förläggningar vid fronten när fältposten delade ut brev och paket hemifrån. Soldaterna skrev också brev till nära och kära på hemmafronten när tid och förhållanden medgav trots att, som Torsten Stoor skrev i ett brev: "Här arbetar vi sju dagar i veckan".

Brevet här intill, som skrevs kort innan julen 1939, är ett av flera brev som Torsten Stoor skrev under kriget till sin mor Maria hemma i Kråkbacken i Övermalax.

Den 13 januari 1940 skriver Torsten igen ett brev till mor Maria och tackar för paketet och brevet som han fått samma dag. Torsten tackar för de varma klädesplaggen, sockerkakan, skorporna och sockerpåsen och tillägger: "Kaffe tror jag att vi har mera av här än ni därhemma med kortsystemet."

"Ett av ljusen som jag fick har jag tänt för att se att skriva. Ni hoppades i brevet att jag skulle vara i livet när paketet skulle komma och det lyckades också. Man märker det tydligare i sådana farliga situationer som här vid fronten att det är en Allmakt som bestämmer när en skall dö eller inte. Skriv nu snart igen och berätta mera om vad som sker kring hemknutarna."

Tio dagar senare, den 23 januari 1940, sårades Torsten dödligt vid Leipäsuu på Karelska näset och dog av sina sår den 28 januari. Han är begravd på kyrkogården i Malax.

En julgran på kyrkogården sprider sitt ljussken över Torstens grav och alla andra krigargravar också denna jul.

Håkan Genberg

Läs mer om Yttermalax Marthaförenings verksamhet under kriget i boken *Låt oss göra hemmen varma* (Sjöström, K-J, Vasa 2004). – Brev och svartvita bilder från HG:s hemarkiv.

Text och foto:
Kerstin Hägen

En blomma på morfars grav

Mormor hade en tavla föreställande en grå gravsten på en svart gravkulle. Det var en förstoring av ett foto och den var anskrämligt ful i ett barns ögon. Enligt mormor var det morfars grav i Kanada. Närmare besked om när, var och hur gav hon inte, ämnet var tabubelagt. Men mamma kunde berätta att morfär drunknade i Kanada samma dag som hon fyllde fyra år. År 2007 dog Viktor som den siste av Anna och Johan Isak Storfors' fem barn. Efter minnesstunden undrade en svärson var Viktors far dog och begravdes. Vi var ett tiotal kusiner där, men ingen av oss visste annat än Kanada och kanske Vancouver eller British Columbia eller Manitoba.

En sökning på Internet på namnet gav inga träffar och det fanns egentligen inga andra uppgifter att utgå ifrån. Ett par år senare fick jag helt oväntat ett uppslag från en engelsk roman: I Storbritannien antecknas alla dödsfall i en dödsbok med namn, dödsdatum och orten där dödsfallet inträffat. Och, tänkte jag då, Kanada är medlem i samväldet, säkert förs en likadan dödsbok där eller åtminstone gjorde man det år 1924. Så jag återvände till Google med sökorden "British Columbia Death Registration Storfors". Och fick träff, mot en liten avgift fick jag veta att John Storfors dog i Annis, British Columbia den 5 augusti 1924.

Sökningen på Annis B. C. gav nästan en halv miljon träffar, så min pensionerade bror fick i uppdrag att söka uppgifter om orten. Han returnerade direkt koordinaterna på Google Earth och Annis visade sig vara en liten by vid järnvägen längs den stora sjön Shuswap mittemellan småstäderna Salmon Arm och Sicamous. I samma veva grävde en av mina kusiner i en gammal kista och hittade en liten papperslapp med några ord nedskrivna: "I employ af Mr J.H. Brown, Annis. Olyckshändelsen 5/8/1924". Den lilla papperslappen hade undgått mormors argusögon, alla andra brev och handlingar hade hon förstört. Det kändes som att det var förutbestämt att vi skulle få svar på frågan "var". Ungefär där och då bestämde jag mig för att jag ska lägga en blomma på morfars grav.

Det gällde bara att ta reda på var graven fanns ... Jag utgick från de seder och bruk som gäller här: gravplatsen finns vid en kyrka. Men i Annis finns ingen kyrka. Vidare sökning gav många uppgifter om begravningsplatser i British Columbia, men inte i Annis. Det finns namnlistor med många finska namn från gravplatser i närheten, bl.a. från Sicamous dit Annis hör idag. Men namnet Storfors fanns inte.

Till slut, i mars i år, sände jag en förfrågan till släktforskarföreningen Vernon District & Family History Society och deras kontaktperson för begravningsplatser, Lawrna. Min fråga gällde om det finns en begravningsplats i Annis. Något större hopp om att få svar hade jag inte, men oj så överraskad jag blev. Det kom svar omgående och nej, hon kände inte till någon begravningsplats i Annis, men hon lovade ta reda på och söka upp den om den finns! Hon ville ha de uppgifter som fanns om graven och nu kom de gamla fotografierna väl till pass.

Så följde en tid av väntan och ständig e-postkontakt. Jag lärde mig ett och annat om förhållandena över there. Begravningsplatser finns inte i samband med kyrkor i British Columbia utan det är oftast kommunen som ansvarar för dem, om de inte är helt privata. Många begravningsplatser är förfallna, men de finns ändå kvar och en grav med gravsten kan man oftast hitta. Det europeiska rationella tänkandet att spara mark genom att plocka bort stenar och kors och återanvända graven finns inte i Kanada.

Nytt hopp om att finna graven gav mig också energi till flera sökningar på Internet. Uppgifter om morfars resa till Kanada finns på Migrationsinstitutets webbplats (migrationinstitute.fi). Han hade betalat 3900 Fmk (=1149,03 € idag) för resan från Hangö 3.11.1923 med Finska Ångfartygs Ab:s *S.S. Astraea* till England och därifrån 9.11.1923 med White Star Lines *S.S. Regina*. På Ancestry.com fick jag

Gravdetektiverna
Nancy och Lawrna
fann morfars grav.

fram att han ankom till Quebec 17.11.1923 och att han enligt passagerarannmälan var på väg till Sicamous, B.C. med 100 \$ i reskassa. Han reste med sin yngre bror Hugo. I Sicamous skulle de träffa en vän, Mr Aleks Wilson, som

förmodligen var kontaktman för arbetsgivare inom skogsavverkningar i trakten.

Det var ovanligt mycket snö i British Columbia våren 2012 och sedan blev det översvämningar vid snösmältningen. Till sist, i juni, kunde gravdetektiverna ta sig ut i skogen i Annis där de med hjälp av fotografierna hade räknat ut att gravplatsen kunde finnas. Men tyvärr, de fann inga tecken på någon gravplats och intervjuer med ortsbor gav heller ingen ledtråd. Jag befarade att Mr J.H. Brown hade haft en privat begravningsplats någonstans i skogarna för dem som omkom i olyckor.

I det här skedet rekvirerades morfars dödsattest som var utfärdad av en domare i Salmon Arm. Där framgick det att morfär hade bott i Sicamous och hade drunknat i en arbetsolycka i Annis. Och kroppen hade förts till Salmon Arm för begravning på Mount Ida begravningsplats!

Mt Ida Cemetery är en mycket vidsträckt och kuperad begravningsplats och som namnet säger belägen på ett berg. Den togs i bruk omkring 1910. Till all tur hade gravdetektiverna bekantat sig med den tidigare så de visste var de äldsta gravarna fanns. Och den 14 juli i hällregn vandrade de omkring på Mount Ida och hittade morfars grav. Fotot de sände visar samma gravsten som på mormors tavla men den svarta gravkullen hade ersatts av gräsmatta. Det kändes helt överkligt, 88 år efter morfars död och 42 år efter mormors död har jag ett nytaget foto av graven i min dator!

Sedan var det bara att planera en resa till Kanada. Den blev helt skraddarsydd med tanke på att huvudsyftet var att besöka graven i Salmon Arm. Dessutom ville jag gärna resa med

det speciella turisttåget, Rocky Mountaineer, som numera har den enda passagerartrafiken i British Columbia på en bit av den transkanadensiska järnvägen, som blev klar år 1885. Morfar reste säkert med tåg från Quebec till Sicamous, en sträcka på ca 4000 km. Av den sträckan fick jag uppleva ca 400 km från Banff till Sicamous.

Det blev flyg Vasa–Stockholm–Chicago–Vancouver, därefter åkte jag med Greyhoundbuss ca 500 km österut till Salmon Arm. Bussresan var bekväm på fina vägar, men farten var för hög för fotografering. Gravdetektiverna Lawna och Nancy mötte med bil vid busstationen. Via en blomsteraffär, där jag hämtade en beställd krans, for vi upp till begravningsplatsen och jag fick graven utpekad. Det var mycket känslosamt att vandra nerför den branta kullen mot en liten gravsten, så välbekant från den fula tavlan hos mormor. Det var som att stå vid en jordfästning, jag hade hittat min morfar och begravde honom på samma gång. Men jag fick antligen lägga en blomma på morfars grav.

Till sist fick jag så också svar på frågan "hur". Vid en sen lunch tillsammans med ytterligare ett par personer från Vernon fick jag en kopia av en artikel i *Salmon Arm Observer Newspaper* från 7 augusti 1924 med beskrivning av olyckan där morfar drunknade. Följande dag promenerade jag ännu till och omkring på gravgården, där finns också många finska namn på gravstenarna. Museiområdet i Salmon Arm (www.salmonarmmuseum.org) hade jag gärna besökt, där finns bl.a. the Kew Homestead, en stuga timrad på finskt sätt. Man planerar nu att flytta den och bygga upp en hel gårdsmiljö med bl.a. en timrad bod. Tyvärr var museet stängt den här dagen.

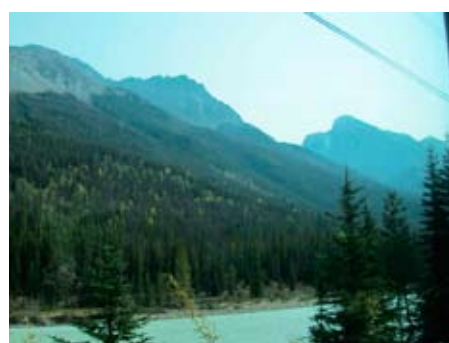
Resan fortsatte med buss ytterligare ca 500 km österut till Banff, Alberta. Där steg jag ombord på Rocky Mountaineer för en tvådagars resa tillbaka till Vancouver. Det är en hisnande tur i en bedövande vacker natur längs floder och sjöar i dalgångar och genom höga, trånga pass och otaliga tunnlar. Och överdådigt lyxig, trots att jag reste i tredje klass! Längs järnvägen finns spridda boplatser, byar med 20–1000 bofasta invånare, som lever på turism och väg- och järnvägsunderhåll. Landsvägen går ofta parallellt med järnvägen, de måste samsas i samma dalgångar och pass.

Turistindustrin i området bjuder på vandringar i bergen, jakt med björnjakt som specialitet och vintertid skidsport. Det finns gott om stora vilda djur, längs landsvägen ses många skyltar

med varning för vargar. Vår tågvärdinna berättade att det vimlar av björnar nere vid älvarna under den tid laxen stiger. Någon björn fick vi ändå inte syn på, laxvandringen var redan förbi, men det fanns massor av bergsfår och örnar och några bävvar.

Den enda nackdelen med tågresan var de många stoppen för att släppa fram godstågen. Resan görs på spår hyrda av Canadian Pacific Railway och Canadian National Railway och deras minst tvåhundra vagnar långa godståg har alltid förtur. På vissa trånga avsnitt får Rocky Mountaineer vackert vänta medan godstågen svischar förbi åt ena eller andra hållet, ibland två eller tre efter varandra. Så den preliminära tidtabellen stämde aldrig, men vi resenärer underhölls med berättelser och god mat och dryck, så det gick verkligen ingen nöd på oss. Tågresan gjordes endast dagtid, vi övernattade på ett hotell i Kamloops halvvägs till Vancouver.

Men hur kunde resan te sig för två unga bönder från plattlandet Österbotten på väg till skogsarbete i British Columbia? Resan måste ha tagit 4–5 dygn. Väster om Calgary möttes de av berg, 1900–3400 m höga, med 50–60 m höga granar växande på de lodräta sluttningarna upp till minst 1500 m. De var ibland tvungna att stiga av tåget och gå till fots över en svag bro eller genom en tunnel, där järnvägsspåret sluttade alltför brant för passagerartåg. Dessutom var det vinter, snö och kallt. Männe de ångrade sig? Eller var det bara ett stort äventyr? Tänk vilka historier min morfar kunde ha berättat om han inte hade drunknat i samband med timmerflottning på Shuswap Lake!

Man och tvåspann drunknade vid Annis. Hamnade i djupt vatten vid timmerflottning.

DAY, AUGUST 7, 1924.

MAN AND TEAM DROWN AT ANNIS

Got In Deep Water While Towing Raft.

John Strorfors, who was employed as a teamster by J. H. Brown, the contractor, was drowned at Annis on

Morfars tågresa: Quebec – Sicamous ca 4000 km

Arkivnytt

Ryan *Björken och stjärnan*, sydd av Vera Långgård på 1940-talet och donerad av sonen Bengt Långgård.

Vi vädrade schäslongstücken, "stokliedär", schalar, vepor och annat och lade in i lådor med silkespapper mellan. Bevarat för framtiden.

Arkivet: inte bara papper ...

Talkodamerna har fortsatt att katalogisera och dokumentera textilier också efter att talkokväl-larna vid museet upphört för året. Vi träffas varannan torsdagseftermiddag i Allaktivitetshuset i Övermalax och syr fast nummerlappar och beskriver ryor, förlåtan, vepor, fransalakan m.m. och dricker kaffe och har trevligt. – Välkommen med! **Siri Hagback** (text och foton)

Köp våra böcker!

Övabyji i Malax runt 1950 30 euro

Båtbyggarna Marander 10 euro

Amerika! – Emigration 1900 10 e

Glimtar ur en bygdemans liv 20 euro

Kust- och älvfiske 10 euro

Bilder från det förflutna 10 euro

Malax 1914 5 euro

Malaxhygden (med 2 kartor) 30 e

Minnen från Malax 5 euro

Lät solä skin, lät sånna blås 15 e

Fattiggården i Malax 8 euro

Som det grymmaste krig 5 euro

En livsvägs krok 5 euro

Storsjön 5 euro

Öjna 8 euro

Daniel Kiöping-släktutredningen:
alla delar till specialpris!

Vykort 0,50 euro /st

Kontakta **Gunnel Smulter**

050 527 6595. Mer info på hemsidan.

Besök vår hemsida!

<http://museum.malax.fi/index.html>

Aanacko 2013 har utkommit! En uppskattad gåva för hela året! **Pris 6 euro.**

Nya donationer fås hela tiden till båtmuseet. Ovan **Henrik Söderholm**, Sundom, invid sin röda, donerade Crescent snöskoter, inköpt 1968–69 och ännu fullt användbar (!). Skoterutställningen sammanställdes i somras. **Utställningar** görs av **Bror Antus** varje sommar. Hans verktygstavlor är rena konstverk. Som bäst sammanställer han en utställning om spinnspö.

MALAX MUSEIFÖRENING rf

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger styrelsemedlemmarna 2013:

Gustav Smulter (**ordf.**) 0500 362 378
Vidar Björknäs 365 1297

Nina Falk (**vice ordf.**) 050 300 3234
Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572,
Siri Hagback 365 4344

Gunnel Smulter (**sekr.**) 050 527 6595
Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 365 1123
Nils Sund 365 4152
Inga Österblad 050 569 5639

Gunvor Brokvist (adjungerad) 365 4152
Kerstin Hägen (adjungerad) 050 560 8573
Leif Finnäs 050 525 2513

Vid museernas öppethållning:

Brinkens museum 365 1913
Kvarkens båtmuseum 365 1933

Bli medlem i museiföreningen! Kontakta någon i styrelsen om du vill bli medlem (8 euro/år). Värva dig själv samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 12 euro! Förutom *Vällingklockan* även tidningen *Hembygden*. **Välkommen!**

Vällingklockan. December 2012.

Redaktion: Leif Finnäs, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och nutida bilder om ej annat nämns). Bilder: Malax museiförenings bildarkiv.